

“Cal inserir la literatura catalana dins de la universal”

La gran prosa erudita i el rigor científic s'apleguen en el llibre 'Estudis sobre cultura catalana al Renaixement', recull de treballs d'Eulàlia Duran que sorprenen per la seva amplitud de compàs. L'estudiosa acaba de jubilar-se com a catedràtica de Literatura Catalana Moderna a la Universitat de Barcelona.

Eulàlia Duran (Barcelona, 1934) ha publicat en Tres i Quatre un volum de més de set-centes pàgines que recull els seus *Estudis sobre cultura catalana al Renaixement*, una àmplia selecció de treballs dispersos de l'estudiosa, escrits en una prosa tan elegant, sòbria i modèlica com la gran prosa dels Rubió, Batllori, Riquer o Romeu. L'edició ha coincidit amb la seva jubilació docent. El mes d'abril la catedràtica de Literatura Catalana Moderna va fer l'última classe a la Universitat de Barcelona.

—Com correspon als bons historiadors de la cultura, el vostre interès és interdisciplinari i abasta des de la literatura a la història. Toqueu moltes tecles i seguïu moltes línies de recerca. Ara que heu deixat la docència, penseu dedicar-vos preferentment, o més a fons, a unes determinades línies?

—La llibertat humana és molt relativa, i de moment només tinc encàrrecs en les línies d'abans. Segurament avançaré cap al segle XVIII. I segurament faré més història.

—Algun tema en concret sobre el qual us agradaria entretenir-vos?

—El concepte de l'eix del mal, tan d'actualitat. D'on sorgeix i com es transforma. Em sembla que sorgeix al segle XVI. L'aplicaven els protestants al Sant Pare.

—Normalment, els historiadors van per una banda i els filòlegs per una altra.

—I jo estic al mig. He intentat estar ben bé al mig per unir-ho i no per distanciar-ho. A la universitat hi ha compartiments, però en la pràctica, si vols, pots treballar en més d'un camp. La història de la cultura és un tema tractat en diversos departaments; a mi m'ha servit per a situar-me entre història i literatura.

—D'on vàreu partir?

—De la història. Vaig haver de fer una evolució cap a la literatura més estricta, d'una època, inicialment anomenada decadència, concepte que he combatut, sobre la qual no hi havia gaires estudis. Precisament l'etiqueta desanimava els filòlegs.

—Com vàreu veure que el concepte de decadència era desencertat?

—Va ser fruit de converses amb Joan Fuster. I a més, des de l'òptica de l'historiador, el concepte no té sentit. A un historiador tant li interessa una època gloriosa com una època decadent. Només és un terme relatiu, no és definitori en si mateix. Es va usar en relació amb la Renaixença posterior. Ens cal utilitzar terminologia homologable a fora. Per tant, és millor fer servir, de moment, els noms dels moviments universals, renaixement, barroc, il·lustració, neoclàssic.

“La literatura catalana hauria de quedar inserida, amb molt pes o poc, amb el que tingui, dins de la literatura universal. Però és un procés llarg. No es farà de seguida”

cisme, etcètera. És a dir, la terminologia convencional. Si no, ens movem en compartiments estancs i no ens entenem. No podem anar a fora amb una terminologia només catalana.

—Vàreu començar de zero en molts aspectes, no?

—A la *Gran Enciclopèdia Catalana* hi vaig fer més de 200 articles de personatges d'aquesta època dels quals no se'n sabia gran cosa. Hi havia un buit i jo me n'he apoderat. I si he aconseguit interessar la universitat en aquest període, ja em puc donar per satisfeta. La universitat no pot deixar d'estudiar aquest període. Quan vaig entrar-hi, Antoni Comas, que s'havia interessat molt pel segle XVIII, em va influir en aquest sentit.

—Tot i que les etiquetes ajuden i potser són necessàries, també són perilloses per artificials, i tendeixen a ser mal usades. Un cop tens una etiqueta, li atribueixes unes característiques i, a partir d'aquí, tota l'època etiquetada, totes les personalitats d'aquesta època, passen a tenir aquestes característiques.

—És una manera d'entendre'ns. Si volguéssim definir la nostra època, tindríem feina. A cada època hi ha de

tot i l'etiqueta indica especialment el que és novetat. No hi ha períodes que s'obren i es tanquen, hi ha continuïtats.

—I, a vegades, serveixen per a polemitzar. Per exemple, la polèmica sobre si va existir o no un humanisme català.

—Polèmica que neix abans de la guerra. Està alimentada des d'òptiques que es complementen.

—Sou conciliadora de mena o és que hi ha arguments per dir que va existir i arguments per dir que no n'hi hagué?

—Les òptiques són diferents, però no es contradueixen les unes amb les altres. Depèn de com t'ho miris. Fa uns anys, la polèmica la van revifar Lola Badia i el pare Batllori. També hi ha política i ideologia, al darrere. Les polèmiques científiques no estan absents d'ideologia. En aquesta, jo em vaig trobar al mig.

—I ara què opinaríeu, sobre l'humanisme català?

—Jo en principi no posaria en dubte la seva existència, perquè la Corona d'Aragó no era una illa i els contactes i influències amb Itàlia hi eren. Al final s'ha arribat a una entesa, que és una qüestió de noms, com deia Joan Fuster: hi ha diversos humanismes, com són diferents els dels diversos estats italians, i els de Castella o França. No s'ha de considerar que un text és humanista perquè s'assembla a un text florentí ja qualificat d'humanista, sinó com es rep en cada lloc aquesta ideologia. No es pot tenir com a model un sol humanisme i, en funció d'aquest model, determinar qui el segueix i qui no. El que puc dir és que al XVI ja hi ha trets plenament reconeixadors —no molts, però n'hi ha— i que és impossible parlar del barroc català sense parlar del renaixement català. El barroc no és més que una transformació dels valors del renaixement.

—Deu quedar molt de camí a l'hora de situar la cultura catalana dins Europa, no?

—El problema és que la literatura catalana no ha entrat en els circuits exteriors normals. La literatura catalana ha de quedar inserida, amb molt pes o poc, amb el que tingui, dins de

la literatura universal. Però és un procés llarg. No es farà de seguida. I potser no ens hem d'entretenir en figures de segon o tercer ordre, tot i que això conté el seu risc, perquè potser una figura que penses que és de segon o tercer ordre en realitat és molt important i no ho sabràs si no t'hi interesses. Hi ha molt a fer en biblioteques particulars, donen molt de si. Però tot això està per fer, encara que algunes ja són públiques. Aquí encara estan per catalogar els nostres fons, conservats a casa o a l'estranger. Per això he promogut un repertori de manuscrits del XVI i ara passem al XVII. Jo sola, fent sondatges, he trobat tres o quatre textos fonamentals del XVI.

—Per exemple, Ausiàs March és molt poc conegut a fora.

—Molt poc conegut. L'hem estudiat molt, però potser el que falta és algun assaig que situï les coses dins d'una òrbita més general.

—Més enllà de les etiquetes.

—No pots definir un moviment i encasellar-lo en els escriptors. Les persones, a més, evolucionen, i cada persona és una contradicció en si mateixa i no obeeix a uns estàndards. Això es fa després per entendre'ns, però és fals. Les etiquetes van bé per perioditzar, són una eina didàctica eficient, però després s'han de deixar de banda.

—En general, els autors catalans, sobretot els contemporanis, no són estudiats en relació amb les literatures de fora.

—Sí que ho són. El que passa és que els estudis universitaris de la Renaixença ençà, a diferència dels medievals, són molt recents, no tenen més de trenta anys. El retard respecte a altres literatures és molt gran. Ha calgut perioditzar, programar i establir les bases fonamentals. Primer cal descobrir i estudiar els textos, què hi ha a les biblioteques i arxius, què cal publicar i divulgar, i després ja vindran els assaigs. El rodatge hi fa molt. Els qui estudien la literatura contemporània, a més, ho tenen més costerut que els medievalistes, perquè tenen més informació i és difícil cop-

sar el que és important i el que no. Estan al mig del bosc. El que hi ha ara és, en gran part, provisional, però de totes maneres, com que ara hi ha tanta gent que s'hi dedica, s'avançarà. I després s'estudiarà en relació amb el context universal, perquè la gent d'aquí estava al dia.

—Els escriptors i periodistes de l'Ateneu Barcelonès d'abans de la guerra seguien al dia l'actualitat cultural francesa.

—Però cal demostrar fins a quin grau, en cada cas. És difícil estudiar-ho. La recepció dels corrents de fora ja es fa, però el que falta saber és si la gent d'aquí està en un pla d'igualtat amb els de fora i quines relacions hi mantenien.

—Tornem a la vostra feina específica. A part d'estudiar l'eix del mal, què més us agradaria fer?

—Em divertiria agafar l'arxiu del meu pare i fer una edició de textos autobiogràfics, que no tots estan editats. I agafar també l'arxiu de Lluís Nicolau D'Oliver, amic de la família. A mi m'encanten els arxius privats. Voldria fer moltes coses, com un manual de literatura catalana moderna, del XVI fins a començament del XIX, fins a la Renaixença. N'he parlat amb Albert Rossich, especialista en el barroc. Cal estudiar aquests segles per donar-los normalitat. Si trobo equip, que en principi ja el tinc, i finançament, me n'ocuparé. Si no, ho farà en Rossich. Li passo tota la gent formada per mi. Ara el que m'agrada més és fer síntesis. I també m'agrada donar pistes. Més aviat el que no se sap que el que se sap. Una de les coses que em ballen pel cap és el concepte de la història al llarg del temps, que ha anat canviant.

—Qui eren els historiadors de la vostra època?

—Eren els intel·lectuals, al servei de les institucions. Buscant textos de l'època, vaig trobar que el tou més gran era el dels historiadors. Per això una de les meves línies ha estat l'estudi de la historiografia com a via de coneixement de la ideologia d'una època. No es pot parlar de ciència, en aquesta època. Però sobre el que faré

—He combatut el concepte de decadència, aplicada a una època. Vaig veure que era desencertat arran de les converses amb Fuster. És un terme relatiu i no es definitori en si mateix.

d'ara endavant, no em vull comprometre. El que no estaré és plegada de mans. El problema és quan a un li interessa tot.

—Vàreu entrar a la universitat més tard del que fan normalment els professors. Us van dir com havíeu de fer les classes?

—Ningú no em va dir res, però el primer dia Martí de Riquer em va donar un consell, l'únic que vaig rebre: tira pel dret i no vulguis matisar massa; encara que simplifiquis. S'ha de donar una sola idea i giravoltar-hi. Millor oferir una veritat relativa, però que serveixi per a caminar i després cadascú ja estructurarà la seva pròpia veritat.

—El darrer curs teníeu la mateixa il·lusió amb què vàreu entrar a la universitat?

—Sí. És que l'època és molt apassionant. Jo he donat unes matèries molt heterodoxes, en un departament de filologia: primer, el 1977, explicava "Història dels Països Catalans" i "Cultura catalana". Després, les dues es van unificar en una sola assignatura. Els estudiants en deien "Països". Finalment, el terme no va ser considerat correcte políticament i va caure. L'assignatura va passar a dir-se "Literatura catalana moderna".

—Heu patit els descens d'estudiants de Filologia Catalana?

—Sí. Ha estat general a tot arreu. Quan vaig començar tenia 160 alumnes i ara n'eren 30, que ja és molt per a una assignatura no obligatòria. També hi ha més oferta, més universitats. No sé com ho resoldran.

—El vostre pare, Agustí Duran i Sanpere, us va fer historiadora?

—Suposo que sí. En principi, vaig intentar fugir de l'ambient familiar, on tot el dia es parlava d'història. El dia que vaig anar a matricular-me a la universitat, em vaig ficar a la fila de química, per influència d'un professor de batxillerat que la feia de forma racional i no memorialística. En aquells moments no volia saber res, d'història. I quan només hi havia dues persones davant meu a la fila, de sobte em vaig posar a la del costat, a la d'història. Així va acabar la meua rebel·lió contra el pare. Perquè amb el pare anava a tot arreu, fossin excursions o conferències.

—I no us atemoria dir al pare que havíeu deixat la història per la química?

—No, cap angoixa. No s'hi ficava. Ja l'hi havia dit, a més. No em va dir mai què havia de fer.

Lluís Bonada